

Ema Galociová

Kultúra s inkrustovanou keramikou

28.5.2017

Kľúčové slová:

kultúra Kisapostág, inkrustovaná keramika, pohreby, interpretácia

Abstrakt:

Cieľom tejto práce je zoznámiť svojich spolužiakov s kultúrou s inkrustovanou keramikou a predstaviť súčasný pohľad na túto kultúru na základe najnovšieho a zatiaľ najúplnejšieho spracovania od Viktórie Kiss. Budem sa venovať obzvlášť kapitolám týkajúcim sa pohrebísk a sociálnej štruktúry. Najprv opíšem keramiky typickú pre túto kultúru, popíšem geografické vymedzenie skúmaného priestoru, datáciu a nakoniec sa presuniem na sídliská, pohrebiská a sociálnu štruktúru.

Rešerš

Inkrustovaná keramika

Keramika bola vyrábaná lokálne z lokálnych materiálov. Pri vypaľovaní nastávala nedostatočná oxidácia, preto sa čiastočky spaľovaného paliva usadzovali na povrchu nádoby. Tento proces keramike dodal jej viacfarebný vzhľad, teda sivé alebo hnedé sfarbenie s oranžovými vypálenými škvrnami. Nemáme dostatok informácií o postupe výzdoby, avšak v Rumunsku bol nájdený nástroj používaný pravdepodobne na vytváranie malých kruhovitých dekorácií. Biela inkrustácia bola zložená z drvených kalcinovaných kostí alebo zo zmesi drvených kostí, ktoré boli zmiešané pravdepodobne so schránkami mušlí. Výsledok bol vypaľovaný v otvorenom ohni.

Priestor

Rozsah výskumu bol vytýčený na základe veľkosti priestoru výskytu a distribúcie inkrustovanej keramiky. Bolo však potrebné zúžiť skúmanú oblasť, keďže distribúcia inkrustovanej keramiky zahŕňala väčšinu oblasti Zadunajska. Reprezentatívnou oblasťou sa stala západná časť Maďarska, presnejšie okresy: Veszprém, Tolna, Somogy a Baranya, keďže pokrývajú celú oblasť južnej Zadunajskej skupiny a taktiež veľkú časť severnej Zadunajskej skupiny.

Chronológia a typochronológia

Autorka nasledovala štúdie Istvána Bónu a taktiež množstvo dát zozbieraných z telových lokalít a zo západnej časti strednej Európy. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že kultúra s inkrustovanou keramikou patrí do obdobia skorej doby bronzovej v strednej Európe. Absolútne datovanie na základe rádiokarbónovej chronológie umiestňuje trvanie kultúry s inkrustovanou keramikou v Maďarsku približne do obdobia 2000/2100 – 1600/1500 p.n.l. Nedôslednosť dát vyžaduje nutnosť pokračovať výskum, upraviť a spresniť chronologický rámec, dôsledne publikovať údaje a tiež aj stratégie triedenia rádiokarbónových dát podľa typu vzorky a kontextu. Na základe veľkého množstva archeologických dát zo stredných

a južných regiónov Zadunajska, doplnených referenciami zameranými na distribúciu inkrustovanej keramiky a tiež výskumom typológie keramiky sa dá vymedziť detailnejšia chronológia. Obdobie sa delí nasledovne:

- Neskorá fáza kultúry Kisapostág – skorá fáza kultúry s inkrustovanou keramikou. Táto fáza tvorí prechodné obdobie medzi týmito doma kultúrami. Kultúra Kisapostág je predchodcom kultúry s inkrustovanou keramikou. Táto fáza môže byť datovaná medzi rokmi 2100 a 2000 p.n.l. V tejto fáze už vieme rozlíšiť inkrustovanú keramikou. Materiál prechodnej fázy sa nachádza na celom území kultúry s inkrustovanou keramikou. Tento rozsah distribúcie keramiky, objavujúcej sa od Moravy po východný okraj Veľkej maďarskej planiny, od západného Slovenska po Vojvodinu, naznačuje intenzívne obchodné vzťahy. Väčšina exportovaných kusov sa nachádza v miestach, kam nebol problém dopraviť tovar vodou. Hlavnou charakteristikou keramiky je tu valcovitá paličková technika. Drevený alebo kostný nástroj so širokým obdĺžkovitým koncom sa odtlačal do hliny, aby vytvoril podklad pre inkrustáciu. Zatiaľ nevieme, či sa keramika používala iba ako „obalový materiál“, alebo ako prepravky pre tovar, avšak dá sa predpokladať, že tenkostenné kvalitné nádoby boli samotné vyhľadávané aj ako tovar. Po tomto období sa kultúry v severných a južných regiónoch vyvíjali rozdielne.
- Staršia a mladšia fáza kultúry s inkrustovanou keramikou sa dá vymedziť na základe archeologického materiálu aj na severe aj na juhu skúmanej oblasti. V mladšom období datovanom ku koncu obdobia, nachádzame assembláž, ktorá sa už dá zaradiť do pre-Szeremle fázy, ktorá je úzko spojená so vznikom kultúry Szeremle.

Sídliská

V skorej fáze výskumu okolo roku 1960 boli reálne archeologické dôkazy veľmi zriedkavé. István Bóna argumentoval, že populácia kultúry s inkrustovanou keramikou preferovala usadzovanie sa v plochých oblastiach a údoliach. Väčšina osád na kopcoch je známa skôr z južnej oblasti Zadunajska. V severnej oblasti sa osady na kopcoch takmer vôbec nenachádzajú. Osady a pohrebiská naznačujú usadený spôsob života, aj keď tieto oblasti neboli príliš vhodné pre poľnohospodárstvo. Väčšina pohrebísk je lokalizovaná pri alebo v blízkom okolí osád. Často sú osady a pohrebiská oddelené riekou. I. Bóna predpokladá chov zvierat a dobytku, ako hlavný zdroj živobytia. Vďaka absencii kónských postrojov môžeme predpokladať, že jazdenie v kultúre s inkrustovanou keramikou nebolo rozšírené. Dôkazy tiež poukazujú na lov zveri (zvieracie kosti z hrobov, parohy). Vieme určiť, že pohrebiská s malým počtom hrobov naznačujú malé osady. Opevnené ani permanentne usadené sídliská z tejto doby neboli ešte na skúmanom území objavené. Výsledky nedávnych exkavácií prinášajú nové poznatky. Sama autorka ale vraví, že väčšina výskumov týkajúcich sa sídlísk je veľmi zle publikovaná. Nemáme dostatok informácií o funkcii nedekorovaných nádob a nástrojov používaných v domácnosti (nedekorované hrnce, pavice na ryby, pokrievky, hrnce na kvasenie a pod.). Po preskúmaní zvieracích ostatkov na sídliskách môžeme predpokladať, že mäso sa pripravovalo viacerými spôsobmi. Väčšie kusy kostí naznačujú smažené mäso, menšie kusy naznačujú varené mäso, ktoré bolo pravdepodobne určené na obetovanie. Čo sa týka poľnohospodárskych produktov, archeobotanické dôkazy sú až na pozostatky potravín z hrobov chudobné.

Jamy, studne, priekopy

V posledných desaťročiach boli objavené nové sídliská a osady, ale väčšina ostáva nepublikovaná. V období neskorej fázy kultúry Kisapostág – skorej fázy kultúry s inkrustovanou keramikou sa za priekopou sa občas vyskytovali zasypané jamy, ktoré už ďalej neboli používané. V období kultúry Kisapostág sa objavovali väčšie alebo menšie sídliská, niekedy obkolesené priekopami, ktorých funkcia je stále otázná. V nedávnych rokoch bolo objavené sídlisko Kaposvár/Toponár. Exkavovaná časť bola veľká približne 1,5 ha. Väčšina zo 180 objektov boli jamy rôznych veľkostí a funkcií, medzi iným aj úľovito tvarovaná jama, ktorá mohla byť studňou.

Pohrebné zvyky

Pohrebný rítus a jeho spojenie s danou kultúrou môžeme bližšie analyzovať podľa dvoch hlavných typov:

1. Jedna skupina je spájaná s jedným špecifickým spôsobom pochovávaní.
2. Vedľa seba existuje viac pohrebných rítov, teda sa jedná o birituálne pohrebiská.

Gábor Bándi sa domnieva, že pohrebiská s jedným rítom sa dajú datovať do staršieho obdobia Kultúry s inkrustovanou keramikou a birituálne do mladšieho. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že nastala zmena v prevažujúcom spôsobe pochovávaní. Inhumácie v počte ustúpili kremáciám. Zmena mohla byť zapríčinená postupným vývojom kultúry. V prípade urnových pohrebov sa dá rozlíšiť pohlavie pochovaného na základe výzdoby urny. V hroboch sa tiež našli predmety so širšími možnosťami interpretácie. Jedná sa o sošky vtáčieho tvaru zdobené inkrustáciou. Skutočná funkcia týchto predmetov ostáva naďalej neznáma, v súčasnosti sa im pripisuje rituálny význam.

Sociálna analýza

Špeciálna hmotná kultúra, ako ozdoby a zbrane, ktoré mohli naznačovať spoločenskú prestíž jedinca nie sú častým nálezom. Pohrebné asembláže porovnané s antropologickými údajmi, rovnako ako analýza sídlisk odhaľujú potencionálne vrstvy spoločnosti. Interpretácia rozličnej polohy sídlisk je otázná. Vďaka nedostatku údajov o sídliskách nevieme určiť, či boli rozdiely v polohe sídlisk znakom hierarchie alebo iba iného využívania krajiny. Tiež sa skúma, či bolo takéto usporiadanie obydľí spolu s nálezmi bronzových a zlatých asembláží znakom viac vyvinutej sociálnej štruktúry alebo sa jednalo o jednoduchšie usporiadanie kmeňovej spoločnosti.

Záver

Na začiatku rešerše bola definovaná inkrustovaná keramika, ktorá sa tak nazýva vďaka jedinečnej výzdobe. Podľa rozloženia a koncentrácie nálezov súvisiacich s kultúrou s inkrustovanou keramikou sa určila skúmaná oblasť. Bolo vymedzené časové obdobie, počas ktorého kultúra s inkrustovanou keramikou obývala dané územie. Naše poznatky o sídliskách a sociálnej štruktúre sa kvôli nedostatku publikovaného materiálu nedajú detailne analyzovať, máme však približnú predstavu o fungovaní spoločnosti a jej sociálnych aspektov. Výskum pohrebísk dokázal zmenu v dominantnom pohrebnom ríte, ktorý dokazuje postupný vývoj spoločnosti.

Literatúra k danej problematike:

KISS, V. 2012: Middle Bronze Age encrusted pottery in western Hungary. Budapest.